

Ольга Гетьман

ДЖЕРЕЛА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Стан банківського середовища України, ступінь його неоднорідності та якісних відмінностей окремих груп банків мають конкретний вираз у розподілі банків за найбільш суттєвими показниками їх діяльності. Одним із найбільш значущих критеріїв стану банківського середовища є ступінь концентрації банківських активів, капіталу, прибутку банків.

Диференціація банків за ступенем концентрації капіталу (найбільші, великі, середні і малі банки), безумовно, впливає на характер їх діяльності, але розмір капіталу не є визначальною ознакою для віднесення банку до тієї чи іншої групи.

Ступінь розвитку банківської системи можна оцінити, аналізуючи розподіл українських банків за рівнем достатності банківського капіталу, який представлений процентним відношенням розміру капіталу до активів.

Згідно з постановою Правління Національного банку України від 30.01.2002р. за № 45 внесено зміни до Інструкції про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків. Так, із метою забезпечення реальної капіталізації банків України передбачена така градація банків за рівнем достатності капіталу.

Добре капіталізованим вважається банк, у якого співвідношення регулятивного капіталу банку до його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу H2), перевищує нормативне значення і становить не менше ніж 17 відсотків; співвідношення основного капіталу до загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу H3) більше ніж нормативне значення і становить 8 відсотків та більше.

Достатньо капіталізованим вважається банк, у якого співвідношення регулятивного капіталу банку до його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу H2), відповідає його нормативному значенню і становить не менше ніж 8 відсотків або наближається до 17 відсотків; співвідношення основного капіталу до загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу H3) становить не менше ніж 4 відсотки або наближається до 8 відсотків.

Недокапіталізованим вважається банк, у якого співвідношення регулятивного капіталу банку до його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу H2), менше ніж його нормативне значення, але становить не менше ніж 6 відсотків; співвідношення основного капіталу до загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу H3) менше ніж його нормативне значення, але становить не менше ніж 3 відсотки, або наближається до 4 відсотків.

Значно недокапіталізованим вважається банк, у якого співвідношення регулятивного капіталу банку до його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу H2), менше ніж його нормативне значення і перебуває в межах від 6 до 2 відсотків; співвідношення основного капіталу до загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу H3) менше ніж його нормативне значення і перебуває в межах від 3 до 1,3 відсотка; обсяг активів з негативною класифікацією (з урахуванням сформованих резервів під активні операції) перебуває у межах від 45 до 60 відсотків регулятивного капіталу банку. До негативно класифікованих активів належать: кредитні операції та дебіторська заборгованість, що класифіковані за ступенем ризику як "сумнівні", "безнадійні"; про-

строчені понад 30 днів та сумнівні до отримання нараховані доходи; кошти, що розміщені на кореспондентських рахунках в банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або які зареєстровані в офшорних зонах. Підставою для їх класифікації є нормативно-правові акти Національного банку та внутрішні положення банків.

Критично недокапіталізовані банки, у якого співвідношення регулятивного капіталу банку до його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу Н2), менше ніж 2 відсотки; співвідношення основного капіталу до загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу Н3) менше ніж 1,3 відсотка; обсяг активів з негативною класифікацією (з урахуванням сформованих резервів під активні операції) перевищує 60 відсотків регулятивного капіталу банку.

У пасиві банківського балансу відображаються всі джерела формування банківських ресурсів, які акумулюються банком задля прибуткового використання у процесі надання позик, інвестування у цінні папери тощо.

Пасиви банку можна розділити на дві великих групи:

- банківський капітал і прирівняні до нього статті;
- залучені засоби – депозитні і недепозитні.

Власний капітал – важлива й невід’ємна частина фінансових ресурсів будь-якого підприємства, незалежно від того чи організоване воно у формі акціонерного товариства, товариства (партнерства) на паях чи приватного підприємства. Формування капіталу являє собою обов’язковий етап, що передує початку діяльності підприємства.

В той же час функції, роль і величина власного капіталу банку мають істотну специфіку порівняно з іншими сферами підприємницької діяльності. Така специфіка банків (та інших фінансових установ), пов’язана з деякими обставинами. По-перше, банки в процесі своєї посередницької діяльності на фінансових ринках залучають грошовий капітал у вигляді депозитів (вкладів) від населення, ділових фірм та державних установ. При цьому вони забезпечують ефективність управління та збереження цих засобів і можливість отримання доходів за вкладений капітал.

По-друге, система державного страхування депозитів, яка була вперше введена у США в 30-х рр., істотно знизила небезпеку масового вилучення вкладів і дозволила банкам скоротити частку власних засобів, необхідну для забезпечення ліквідності.

По-третє, банківські активи, представлені різними видами грошових вимог та зобов’язань, як правило, більш ліквідні та швидко реалізуються на ринку, ніж активи нефінансових компаній, заморожені у матеріальних об’єктах. Це забезпечує можливість банків щодо більш швидкої мобілізації грошових ресурсів і відповідно знижує їх потребу у власному капіталі. В результаті банки та інші фінансові установи можуть підтримувати відносно невисоку пропорцію між власним капіталом й активами порівняно із нефінансовими компаніями в переважній більшості галузей господарства.

Роль акціонерного капіталу й прирівняних до нього статей у структурі банківських засобів досить велика для забезпечення стійкості банку й ефективності його роботи. Власний капітал – це, по-перше, джерело фінансових ресурсів для банку. Він незамінний на початкових етапах діяльності банку, коли засновники здійснюють першочергові витрати, без яких банк не може почати свою діяльність. Не менш важливою є роль власного капіталу як джерела фінансування затрат банку на подальших етапах розвитку банківських операцій. Ці засоби частково вкладені у довготривалі активи, приблизно 1/5 частки капіталу спрямовується на ці цілі. Хоча основним джерелом покриття витрат на розширення операцій є, зазвичай, накопичувальний прибуток, банки частіше використовують нові випуски акцій та розміщення довгострокових позик при проведенні великих заходів структурного характеру – розширення мережі відділів, злиття тощо.

Іншою важливою функцією банківського капіталу є захисно-гарантійна. Капітал відіграє роль своєрідної “подушки”, амортизатора, який дозволяє банку продовжувати операції у випадку виникнення великих непередбачуваних втрат чи екстраординарних витрат. Хоча у банку для фінансування такого виду витрат є різні резервні фонди (які за діючими правилами також включаються до складу капітальних статей балансу банку), за несприятливих обставин (наприклад, при масових неплатежах клієнтів за позиками) втрати можуть зрости настільки, що для погашення збитків необхідно буде використати частину акціонерного капіталу. При цьому, мова йде саме про акціонерний капітал, оскільки засоби, отримані від реалізації банком на грошовому ринку облігацій, не можуть бути спрямовані на погашення збитків від поточної діяльності: вони самі є свідомством боргу. Винятки складають випадки банкрутства, коли відбувається ліквідація банку та продаж його майна з торгів.

Наукові записки

Відповідно, акціонерний капітал банку слугує "кінцевою лінією оборони", що виконує роль страхового фонду для покриття непередбачених витрат й збитків, що виникають у процесі операційної діяльності банку. Роль банківського капіталу посилюється тією обставиною, що на відміну від інших підприємств банк вважається платоспроможним до тієї пори, доки не задіяний акціонерний капітал.

Структура акціонерного капіталу банків неоднорідна. Можна виділити дві групи капітальних рахунків: власне акціонерний капітал (включаючи резерви) та довгострокові зобов'язання банків.

Акціонерний капітал (equity capital) складається з простих акцій, привілейованих акцій, надлишкового капіталу, нерозподіленого прибутку.

Прості акції (common stock) – це акції, що засвідчують участь власників у капіталі банку та ті, що приносять прибуток у вигляді дивіденду. Ці акції безстрокові, вони надають власникові право голосу на акціонерних зборах. Розмір дивіденду не фіксований і залежить від отриманого банком прибутку.

Власник привілейованих акцій (preferred stock) має деякі переваги над тримачами звичайних акцій. По-перше, дивіденд за цими акціями заздалегідь фіксований та не залежить від отриманих банком прибутків і, по-друге, власник привілейованих акцій має пріоритет при висуванні претензій до банку у випадку його банкрутства.

Банківські привілейовані акції можуть бути:

- безстроковими (perpetual), тобто, ті, що не мають строку погашення й не можуть бути висунуті до викупу на вимогу власника;
- конвертованими (convertible), якщо вони мають застереження про обмін їх на визначену кількість простих акцій по досягненню конкретного строку;
- з обмеженим строком (limited-life), коли акції викуповуються банками після визначеної заздалегідь оголошеної дати.

Привілейовані акції як об'єкт інвестування пов'язані із меншим ризиком, і середній рівень дивіденду за ними нижчий середнього рівня дивіденду за звичайними акціями.

Надлишковий капітал (surplus capital) створюється за рахунок різниці між курсами продажу звичайних й привілейованих акцій та їх номіналом.

Нерозподілений прибуток – це накопичувана сума прибутку, яка залишається у розпорядженні банку. В кінці року (кварталу) суми зі всіх результативних рахунків банку перераховуються на рахунок прибутків та збитків. Частка цих сум переказується згодом на рахунок дивідендів, що виплачуються, частка – на виплату податків, частка відраховується у резервні фонди. Залишок – нерозподілений прибуток – являє собою фонд грошових засобів, якими розпоряджається дирекція банку та загальні збори акціонерів.

Банківські резерви також включаються до складу капіталу. До них відносяться:

- резерв на випадок непередбачуваних обставин;
- резерв на виплату дивідендів;
- резерв на покриття втрат від непогашених позик чи лізингових операцій.

Останній резерв дуже важливий: з нього покриваються суми списаних безгрошових боргів, що виникли внаслідок неплатежу за кредитами, і зараховуються всі суми, які надходять при наступному покритті боргів.

Суми, що перераховуються до цього резерву, вираховуються з оподаткованого податком прибутку. Відповідно банки, як правило, прагнуть збільшити відрахування у резерв, щоб зменшити вилучення прибутку до бюджету. Контрольні банківські органи, навпаки, намагаються обмежити суми відрахувань до вказаного резерву.

Банки випускають боргові зобов'язання. Найбільш поширені т.з. капітальні ноти (capital notes) та незабезпечені облігації (debentures). До другої світової війни вони випускалися лише у надзвичайних ситуаціях, але починаючи з 60-х рр. стали розповсюдженими й широко використовувалися як засіб мобілізації ресурсів.

Національним банкам дозволено враховувати суму цих зобов'язань при розрахунку граничних лімітів кредитування, оскільки банк не має права надавати одному позичальнику більше 15% капіталу у вигляді незабезпеченої позики.

Власні ресурси банку, як було зазначено, - найважливіший страховий фонд для покриття можливих претензій у випадку банкрутства банку й джерелах фінансування розвитку банківських операцій. Саме тому, особливу увагу необхідно звернути на проблему достатності банківського капіталу. Розмір капіталу банку істотно впливає на ставлення до нього населення. Термін "достатність капіталу" відображає загальну оцінку надійності банку, ступінь його залежності від ризику (risk exposure). Трамбування капіталу як "буфера" спонукає до протилежної залежності

між розміром капіталу та схильності банку до ризику. Звідси правило: чим вища питома вага ризикованих активів у балансі банку, тим більшим має бути його власний капітал.

Необхідно відзначити, що надмірна "капіталізація" банку, випуск надлишкової кількості акцій порівняно із оптимальною потребою у власних засобах не є корисним процесом, адже може негативно впливати на діяльність банку. Мобілізація грошових ресурсів шляхом випуску й розміщення акцій – відносно дорогий та далеко не завжди оптимальний для банку (з точки зору забезпечення контролю та з інших міркувань) методом фінансування. Як правило, дешевше та вигідніше залучити кошти вкладників, ніж нагромаджувати власний капітал. Тому, керівники окремих банків та органів нагляду за банками прагнуть знайти оптимальне (із врахуванням проблеми "прибуток – ризик") співвідношення між розміром капіталу та іншими статтями банківського балансу.

За темпами скорочення обсягів бюджетного фінансування економіки України роль банківських інвестицій у забезпеченні глибоких структурних перетворень інвестиційної сфери буде неухильно зростати, а сама банківська система повинна бути готовою до здійснення великомасштабних інвестицій, у тому числі безпосередньо у виробництво. Банківські інвестиції, які знаходяться у тісному взаємозв'язку з грошовим сектором економіки, здатні сильно впливати на стан економічної рівноваги. Економічна рівновага визначається співвідношенням двох основних ринкових елементів: попиту на грошові ресурси з боку економіки і пропозиції грошових коштів з боку банківської системи. Зрештою, на практиці не може бути досягнуто абсолютної рівноваги економічної системи, але відносна збалансованість розвитку окремих елементів економічного організму повинна постійно підтримуватись.

У сучасній українській економічній літературі, що містить дослідження сутності грошей, фінансів і кредиту, терміни "інвестиції", "інвестиційний ринок" стали досить широко використовуватись у 90-х роках, коли в країні здійснювалась програма переходу до ринкової економіки, яка передбачала приватизацію підприємств державної власності і відродження акціонерних форм фінансування. Щодо банківських інвестицій, то хоч це поняття застосовувалось в економічних дослідженнях процесів формування і кредитування народного господарства, однак дотепер не отримало в нашій економічній літературі належного наукового осмислення і розкриття. Ще в умовах адміністративно-командної системи господарювання банківські інвестиції, в широкому розумінні слова, розглядалися як вкладення банківських ресурсів на тривалий період і переважно в акції, облігації та інші високодохідні цінні папери, а у вузькому розумінні слова, – як капітальні вкладення банків на розвиток своєї матеріально-технічної бази.

Відповідно до законів України "Про банки і банківську діяльність" і "Про цінні папери та фондову біржу" банки можуть здійснювати свої інвестиційні операції через випуск та обіг цінних паперів, а також комісійну та комерційну діяльність із цінними паперами (наприклад, торгівля цінними паперами через третіх осіб, розміщення емісійних цінних паперів третіх осіб), надавати послуги зі зберігання цінних паперів, здійснювати депозитарний облік і ведення розрахунків за операціями з цінним паперами, а також інші операції з цінними паперами згідно з чинним законодавством України.

Аналізуючи різноманітні дефініції категорій інвестиційних відносин, нам видається, що, як і будь-які загальні наукові визначення, вони не є повними і вичерпними. Це цілком закономірно для визначення різноманітних за складом категорій і явищ інвестиційних відносин в економічній науці і соціально-виробничій практиці.

Як похідне, поняття категорії "інвестиції", банківські інвестиції акумулюють у собі суттєві властивості інвестицій взагалі, хоча, вони одночасно характеризуються і специфічними формами свого вияву. Тому, дослідження економічного змісту банківських інвестицій неможливе без взаємопов'язаного і взаємообумовленого розгляду їх на фоні розкриття суттєвих ознак деяких загальних категорій інвестиційних відносин. Зауважимо, що для сучасного розуміння банківських інвестицій доцільно також проаналізувати діалектику наукових підходів до розкриття змісту, форм, методів і принципів руху інвестицій в економіку як вкладень капітального характеру.

У сфері інвестиційних відносин категорії "банківські інвестиції" і "нагромадження" реалізують системний зв'язок у вигляді потоків суспільного відтворення, які так чи інакше ведуть до нагромадження. У зв'язку з цим важко не погодитись із поглядами окремих вчених-економістів на процес нагромадження грошових ресурсів, який не входить в інвестиційну діяльність, але є його передумовою. Банківські інвестиції у цій системі проходять через цілий ряд метаморфоз, які лежать в основі інвестиційної діяльності суб'єктів інвестиційних відносин. Закономірності нагромадження, які є передумовами інвестиційної діяльності різних суб'єктів власності, формують обсяги і динаміку вкладень інвестиційних ресурсів, включаючи банківські, як економічні процеси. Інтенсивність цих процесів вимірюється у часі і характеризує рівень ділової активності, а також ринкової кон'юнктури.

Наукові записки

Досліджуючи інвестиції як соціально-економічний процес вкладення капіталу в різних видах і формах, важливо вказати на іншу сторону їх існування у вигляді невикористаної для споживання частини доходу за певний період господарської діяльності. На це вказував ще Дж. Кейнс, розглядаючи інвестиції як частину доходів, яка не була використана для споживання у даний період [3, с.26].

На думку О.В. Михайлової і Ю.В. Рожкова, тут виявляється двоякість інвестицій: "з одного боку, вони відображають величину акумульованого доходу на цілі нагромадження... З іншого боку, інвестиції виступають у формі вкладень (затрат), які визначають приріст вартості капітального майна".

Потреба залучення коштів в економіку створює об'єктивні передумови для активного залучення банківських інвестицій на тривалі терміни, перш за все, у структуровизначальні і фондостворювальні галузі економіки. У сучасних умовах інфляційне переповнення каналів грошового обігу грошовими ресурсами здійснює негативний вплив на напрям грошових потоків банківських інвестицій, виступає стримуючим чинником довготермінових банківських інвестицій і чинником збільшення не тільки ризику неповернення банківських інвестицій, а й знецінення банківського капіталу.

Входячи у ринкові відносини, банківська система, як інвестиційний посередник, акумулює величезні суми тимчасово вільних грошових капіталів господарств і грошові вклади населення через розрахункові, поточні рахунки, депозитні вклади, депозитні і ощадні сертифікати, банківські векселі та їх акцепт, через використання інших різноманітних грошово-кредитних і фінансових інструментів залучення коштів. Усе це засвідчує великий інвестиційний попит банківської системи на грошові ресурси. А створення великих грошових фондів виступає як економічна передумова формування інвестиційного потенціалу комерційних банків і банківської системи в цілому.

Взаємодіючи з процесами залучення грошових коштів і формування банківського капіталу, банківські інвестиції, на нашу думку, здійснюються, як правило, не тільки виходячи із розрахунку отримання доходу в майбутньому у вигляді приросту вартості (процента) на вкладений капітал банку, а й повернення вартості цього капіталу після певного періоду часу. У цьому полягає одна з особливостей функціонування банківських інвестицій.

Аналіз показує, що об'єкти інвестиційної діяльності банків відрізняються з точки зору закономірностей їх відтворення. Однак, економічна сутність аналізу ланцюжка метаморфоз банківських інвестицій, переважно у грошовій формі, полягає в тому, щоб розкрити джерело отримання доходу від вкладень у різні об'єкти інвестиційного попиту (інвестиційні товари) з метою створення матеріальних умов для підприємницької діяльності. Банківські інвестиції здійснюються через обмін на ринку інвестиційних товарів.

Таким чином, банківські інвестиції опосередковують процес використання тимчасово вільних грошових капіталів у вигляді фінансування (кредитування) капіталовкладень або іншої форми вкладень у реальні активи інвестиційних товарів безпосередньо для обслуговування процесу відтворення. Вони характеризуються пропозицією грошових фондів з боку банківської системи, котра виступає як продавець, і попитом на ці фонди з боку потенційних учасників інвестиційної діяльності, які виступають у ролі покупців банківських інвестицій. На цьому ринку формується попит і пропозиція на банківські кредити, портфельні та інші інвестиції банківських установ. Але для сучасних банківських інвестицій характерним є переважання у них кредитної форми, що обумовлено відносно слабким розвитком ринку цінних паперів.

Варто взяти до уваги те, що інвестиційне обслуговування окремих відтворювальних циклів, які взаємозв'язані, обслуговують одне одного і в сукупності створюють оборот суспільних фондів, включає банківські інвестиції у розподільчий процес, без якого все суспільне відтворення не може здійснюватись. Ця обставина – ще одна відмінна особливість банківських інвестицій.

Завдяки банківським інвестиціям забезпечується переливання грошових капіталів від одних суб'єктів інвестиційних відносин (інвесторів, кредиторів) до інших (позичальників), що сприяє вирівнюванню норм прибутку між різними сферами підприємницької діяльності і створює об'єктивні умови для реалізації тенденції формування середньої норми прибутку в народногосподарській системі.

Ціна на банківські інвестиції, яка формується в умовах вільних конкурентних ринків, на наш погляд, може бути надійним індикатором вартостей, що відображають суспільно необхідні затрати банківської системи щодо формування і використання банківського капіталу. Вона фіксує зміни у співвідношенні між інвестиційним попитом та інвестиційною пропозицією, що проходять на основі зміни в системі вартостей на інвестиційному ринку. Під впливом нестабільності економічної кон'юнктури втрачається байдужість банківського капіталу до сфери свого застосування. Банківський капітал у такому випадку вкладається з урахуванням вибірковості об'єктів

вкладання, висуваючи на перше місце певну "претензію" на додаткову вартість і ціну за своє вкладання у вигляді процента.

Залежно від рівня своєї доходності банківський капітал стрімко переміщується з однієї сфери свого вкладання в іншу, здійснюючи швидке вирівнювання норми прибутку і стимулюючи пошук дедалі нових сфер вкладання капіталу. Такий характер грошового капіталу, на наш погляд, вимагає створення мобільної і гнучкої системи управління інвестиційним процесом, здатної стати на перешкоді порушенням динамічної рівноваги економічної системи країни.

У сучасних умовах принципове значення для розкриття економічного змісту банківських інвестицій набули питання власності. Дійсно, неможливо уявити собі ринкові відносини не-власників товарів та інвестицій. Передусім, на нашу думку, при здійсненні інвестиційної діяльності як процесу волевиявлення економічного суб'єкта інвестиційних відносин комерційними банками розкривається все багатство категорії банківських інвестицій. Приватизація і роздержавлення державної власності, акціонування ведуть до появи нових суб'єктів – власників, які стають суб'єктами інвестиційних відносин. В результаті у сфері банківських інвестицій беруть участь багаточисельні суб'єкти, які є різними видами і формами власності. Їх різноманітність породжує інвестиційні відносини не тільки по "вертикалі" і "горизонталі", а й "діагональні" відносини різних за статусом суб'єктів на основі поєднання багатьох видів і форм власності.

Діагональними, на нашу думку, вважаються відносини між акціонерними комерційними банками, які залучають грошові кошти, та індивідуальними і приватними інвесторами, які здійснюють портфельні інвестиції; відносини щодо інвестування акціонерного капіталу банку на пайових засадах за рахунок коштів різних сфер підприємницької діяльності тощо.

На наш погляд, для серйозних зрушень у напрямі інвестицій комерційних банків у виробництво останні повинні володіти достатніми гарантіями повернення їх кредитних інвестицій, що потребує реального зміцнення інститутів державної, акціонерної і приватної власності. Структуризація комерційних банків у ринкові суб'єкти зачіпає конституційні економічні відносини власності на банківський капітал. Участь у капіталі банків різних комерційних структур, а також приватних осіб розширює соціально-економічну базу контролю за їх діяльністю і робить банківську систему стійкішою, забезпечуючи диверсифікацію власності на банківський капітал.

Організуючи процес трансформації зобов'язань шляхом заміни первинних зобов'язань вкладників на диверсифікаційні за власністю і часовими характеристиками свої зобов'язання, комерційні банки задовольняють економічні інтереси інвесторів (кредиторів) – у короткотермінових активах, а позичальників – у довготермінових і стабільних джерелах фінансування. При цьому комерційний банк набуває права на управління отриманими грошовими капіталами від свого імені, що створює економічні передумови для банку при формуванні великих банківських фондів й управління портфелями активів, однак не дає права розпорядження і власності на грошові кошти і майно інвестора. За таких умов засновники та інші акціонери (пайовики) банку несуть солідарну економічну відповідальність за грошовими зобов'язаними банку щодо частки їх участі коштами в статутному капіталі банку.

Відповідно до викладеного вище, маємо всі підстави класифікувати інвестиційний потенціал комерційних банків залежно від джерел формування на залучений і власний. Економічною передумовою для власних банківських інвестицій виступають статутний капітал, резервний капітал банку, банківський прибуток. Формування залученого інвестиційного потенціалу комерційного банку здійснюється за рахунок грошових коштів, розміщених на вкладах, в депозитах, банківських векселях тощо.

З іншого боку, залежно від сфери застосування банківські інвестиції поділяються на внутрішні і зовнішні. Внутрішні банківські інвестиції здійснюються, як правило, у формі вкладення грошових коштів у розвиток виробничо-технічної бази самого банку. Зовнішні банківські інвестиції проводяться, відповідно, на довготерміновій основі і мають на меті вийти за внутрішні межі комерційного банку, передбачають стратегічні цілі (свого роду експансіонізм) поєднання банківського капіталу з виробничим і створення на цій основі комплексу фінансування фінансово-промислової групи тощо.

Важливе місце у зовнішніх банківських інвестиціях відводиться обігу комерційних векселів, який є відносно молодим у банківській справі нашої країни. За останній час намітилися послідовна підтримка комерційними банками України обігу комерційних векселів через відкриття у баках додаткових рахунків з обліку векселів і пошук додаткових ресурсів для надання позик для цих операцій. Обіг комерційних векселів покращує систему розрахунків в економіці, але, безперечно, не може вирішити проблеми неплатежів. Однак банківські інвестиції у кредитній формі могли б створити сприятливі умови для прискорення процесів роздержавлення і приватизації, становлення ефективного власника, здатного забезпечити інвестування для акціонерного об'єднання. Через облікові і заставні операції з комерційними векселями банки отримують можливість не

Наукові записки

тільки збільшити свої нагромадження завдяки комісійним доходам за цими активними операціями, а й встановлювати контроль за власністю неплатника, беручи участь в її розподілі та реальному управлінні нею.

Існуючи у формі кредитних відносин на коротко-, середньо- або довготерміновій основі реальні активи, боргові зобов'язання, банківські інвестиції у ці операції в той же час можуть розглядатись як один із різновидів майнових прав, які вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності. Для них характерні основні суттєві риси інвестицій, включаючи відносини власності, що стосується лізингу, тобто такої форми банківських інвестицій, яка дозволяє здійснювати фінансування угод щодо використання рухомого і нерухомого майна через оренду. За цих умов за банком-орендодавцем зберігається право власності на інвестоване в підприємницьку діяльність майно; в орендаря ж виникає право користування цим майном із метою отримання доходу, прибутку і викупу наданого в оренду майна через систему платежів, включаючи банківський процент.

Наступним напрямом зовнішніх банківських інвестицій в економіку є вкладання у фінансові активи, що дають право участі в управлінні підприємством (акції, паї). Ці банківські інвестиції у фінансовій формі можуть бути здійснені за рахунок власного банківського капіталу і залучених банківських фондів, а також у вигляді прямих або портфельних вкладень. Вони відображають рух фіктивного капіталу у формі фондового (фінансового) портфелю комерційних банків. У його структурі можуть бути різноманітні як індивідуальні, так і клієнтські цінні папери, цінні папери різних емітентів, які складають власність банку. Інвестування в акції здійснюються залежно від норм їх доходності, причому чим вища норма доходності конкретного фінансового активу, тим нижчий незадоволений інвестиційний попит, який може бути реалізований шляхом вкладання в інші активи.

Дохід за різними банківськими інвестиціями залежно від того, носіями якого капіталу вони є, поділяється на дивіденд, прибуток і комісійні винагороди. Процент, який виступає у формі плати за залучені кошти, акумулюється інвесторами, головним чином банківською системою, і також бере участь у формуванні інвестиційного попиту. Якщо абстрагуватися від доходу, отриманого у формі процента інвесторами в небанківській сфері, то співвідношення дивіденду і процента виражає структуру інвестиційного попиту, який розподіляється між сферами підприємництва і банківською системою. В результаті цього, дане співвідношення набуває форми ціни фіктивного капіталу, який функціонує на ринку інвестиційних товарів як капітальні вартості.

Отже, очевидним є те, що між різними видами і формами банківських інвестицій існує органічний взаємозв'язок, який базується на функціонуванні банківських інвестицій як самозростаючої вартості на умовах відшкодування і повернення з урахуванням змінної структури відносин власності. Цей зв'язок полягає у постійному перетворенні короткотермінових банківських фондів у середньо- і довготермінові інвестиції, а також диверсифікації активних банківських операцій за формами інвестицій залежно від рівня доходності і ризику.

Література

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність". 2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків. 3. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. - Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. - С.320.

Анотація

Проаналізовано групи банків за рівнем капіталу. Розглянуто формування джерел інвестиційного потенціалу комерційних банків. Доведено доцільність здійснення інвестиційних операцій для збільшення банківського капіталу.

Annotation

The groups of banks behind a level of the capital are analysed. The formations of sources of investment potential of business banks are considered. The expediency of realization of investment operations for increase of the bank capital is proved.